

Terveydenhuollon ohella toinen merkittävä kansallisen tason tietojärjestelmäkehitys on käynnistynyt sosiaali- huollossa. Sosiaalialan tietoteknologiahankkeen tavoitteena on luoda sosiaalityöhön yhtenäiset sähköiset asiakirjat ja toteuttaa sähköinen tietoturvallinen asiointi. Tietojärjestelmien kansallista arkkitehtuuria valmistellaan ja sen toimeenpanoa epäilemättä auttavat terveydenhuollosta saadut kokemukset. Seuraavassa esitellään aiheeseen liittyviä tutkimushankkeita esimauksi tulevasta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tietotekniikan ja tiedonhallinnan tutkimuspäivien satoa julkaisusta: Avauksia, 12/2009 (toim. P. Ruotsalainen) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki 2009. Julkaistaan copyright-oikeuksien haltijan ja kirjoittajien luvalla.

Sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimus – kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodina

Maarit Laaksonen, Sirpa Kuusisto-Niemi, Kaija Saranto

Kuopion yliopisto, Terveyshallinnon ja -talouden laitos

maarit.laaksonen@tikesos.fi

Tiivistelmä

Suomessa *sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimuksen* historia kytkeytyy sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinnon opetukseen ja tiedonhallinnan tutkimukseen. Alan kehittämiseksi on tarpeen tarkastella alan kehitystä myös kansainvälisesti. Tässä artikkelissa tarkastellaan integroitua kirjallisuuskatsausta menetelmänä, jossa yhdistetään aikaisempaa tutkimusta tavoitteena täydentää olemassa olevaa tiedonhallinnan tutkimuksen paradigmaa. Integroitu kirjallisuuskatsaus soveltuu hyvin sosiaalityön tiedonhallinnan tapaisen uuden tutkimuskohteen tilan kuvaamiseen ja teorian kehittämiseen. Artikkelissa kuvataan myös muita menetelmiä, joita tutkimustiedon analysoinnissa voidaan käyttää. Artikkelissa tarkastelua konkretisoidaan tehdystä kirjallisuuskatsauksesta otetuin esimerkein.

Avainsanat: tiedonhallinta, tutkimus, sosiaalityö, kirjallisuuskatsaukset (YSA)

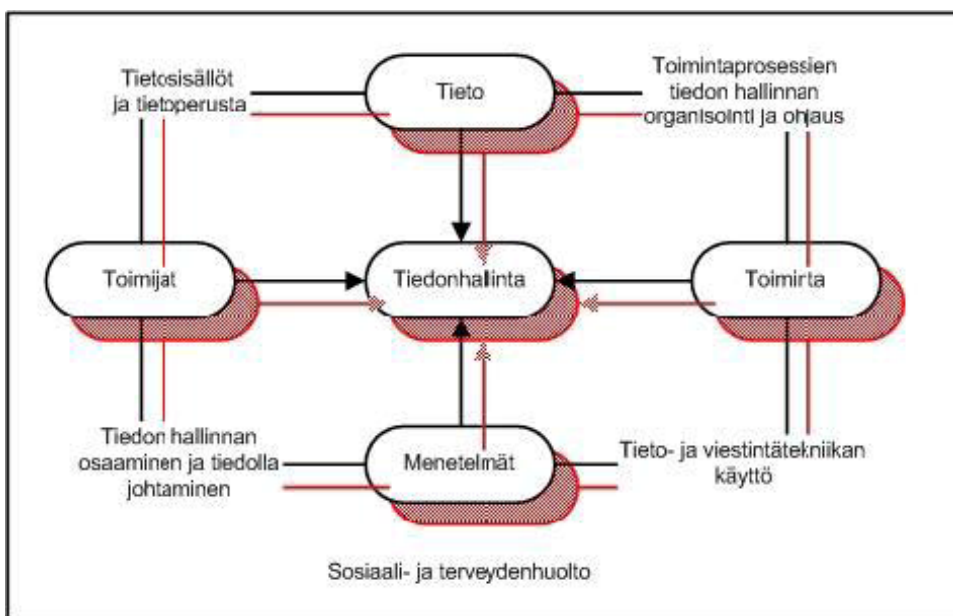
Johdanto

Arvion mukaan joka kolmas sosiaalityöntekijä jää eläkkeelle vuoteen 2010 mennessä. Samaan aikaan sosiaalisten ongelmien määrä on kasvanut yhteiskunnan nopeassa muutoksessa, mikä on lisännyt sosiaalityön tarvetta. Tämä kehitys asettaa merkittäviä paineita sosiaalialan käytössä olevalle tietotekniikalle ja ohjelmistoille [1]. Suomessa onkin vuosina 2007-2011 käynnissä laajamittainen sosiaalityön dokumentoinnin, asiakirjahallinnon, asiakastietojärjestelmien ja kansallisen arkkitehtuurin kehittämishanke, Tietoteknologian kehittäminen sosiaalialalla –hanke (Tikesos.) Siinä pyritään tietoteknologiaa hyödyntämällä sosiaalipalvelujen parantamiseen ja tehostamiseen.

Sosiaalialalle kehitetään moderneja työvälineitä ja tietojärjestelmiä, jotka auttavat työn suunnittelua ja arviointia sekä mahdollistavat ajantasaisen asiakastiedon käytön. Kehittyvät tekniikat ovat mahdollistaneet eri työmenetelmien ja työprosessien kehittymisen [2], ja tietojärjestelmillä on merkittävä vaikutus myös sosiaalityön tekemisessä [3] [4]. Tietojärjestelmien kehittäminen vaatii tuekseen tutkimustietoa järjestelmien vaikutuksista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan tutkimus on kehittynyt Suomessa 2000- luvulla [5] [6]. Sosiaalityön tiedonhallinta on määritelty sosiaalityön sekä tietojenkäsittely- ja tietojärjestelmätieteen yhdistelmäksi [6]. Määrittelyyn sisältyy vahva eettinen näkökulma, sillä sosiaalityön asiakkaiden mahdollisuus osallistua tiedon keruuseen ja tulkintaan tietotekniikan välityksellä on usein rajoitettu, ja tietotekniikan käyttöön liittyy ammattilaisiin kohdistuva vahva vaatimus asiakkaan etujen valvojana ja ajajana [7]. Tutkimuksellisesti alan kehitys on alussa, ja sen erityispiirteiden huomioon ottaminen ja vahvistaminen edellyttävät vielä paljon työtä. Tässä artikkelissa kuvataan kirjallisuuskatsausta, joka tehtiin sosiaalityön tiedonhallinnan englanninkielisen kirjallisuuden analysoimiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan tutkimuksen ja opetuksen tueksi on kehitetty alan paradigmaa (kuvi 1), jossa tiedonhallinnan toimintaympäristön entiteetit ovat tieto, toiminta, menetelmät ja toimijat. Alan keskeiset tutkimusteemat koostuvat näiden entiteettien yhdistelmästä, jota kuvataan kuvion kulmissa. **Toimijoilla** tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja käyttäviä tai tuottavia henkilöitä tai yhteisöjä. **Tieto** ymmärretään hierarkkisenä jatkumona datasta viisauteen, tiedon arvoketjuna, jossa kompleksisuus ja verkostomaisuus lisääntyvät siirryttäessä tiedon jatkumolla yhä jalostetumpaan tietomuotoon. **Toiminnalla** tarkoitetaan palvelujen suunnittelua, toteutusta, käyttöä ja arviointia. **Menetelmillä** tarkoitetaan toiminnassa syntyneiden tietojen käsittelyyn, tallentamiseen ja välittämiseen liittyviä teknisiä ja sosiaalisia toimintatapoja [5] [6].

Kuvio 1. Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan paradigma (mukaillen [5][6]).

Tiedonhallinnan tutkimus ei kohdistu pelkästään entiteetteihin, vaan myös niiden välisiin suhteisiin. Sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimuksen kartoittamisessa paradigma palvelee analyysikehikkona, jonka avulla kansainvälistä alan tutkimusta tarkastellaan.

Kirjallisuuskatsaus tiedonhallinnan tutkimuksen välineenä

Kirjallisuuskatsauksessa yksittäiset tutkimukset kootaan yhteen ja niistä muodostetaan kokonaisuus. Katsaukset voidaan jaotella aineiston analyysitavan mukaisesti esimerkiksi meta-analyyseihin ja -synteeseihin, systemaattisiin, integroituihin ja laadullisiin katsauksiin [8]. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tiettyä ongelmaa koskevaa tutkittua tietoa yhdistetään tarkoituksena kuvata kokonaistilannetta ja laadullisissa katsauksissa laadullista tutkimusta yhdistetään kokonaisuudeksi. Sosiaalityön tutkimuksessa tunnetuin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen malli on Campbell Collaborationin käsikirjan mukainen tapa arvioida jonkin asian, tapahtuman tai menetelmän vaikuttavuutta [9].

Integroidussa kirjallisuuskatsauksessa voidaan yhdistää teoreettista ja empiiristä sekä eri metodein tehtyä tutkimusta samaan katsaukseen [10]. Russell (2005) on artikkelissaan esittänyt tehtäviä integroidulle katsaukselle. Näitä ovat muun muassa nykyisten tutkimusten puutteiden tunnistaminen ja aukkojen täydentäminen, tutkimuksena olevan kohteen aihealueen tieteellisen näytön vahvuuden arviointi ja teoreettisen tai käsitteellisen viitekehyksen tunnistaminen [11]. Esitetyistä integroidun kirjallisuuskatsauksen tehtävistä jokainen soveltuu sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimukseen ja siten puoltaa integroidun kirjallisuuskatsauksen metodin valintaa tutkimusmenetelmäksi. Valintaa tukevat lisäksi Whittmoren ja Knalfin näkemykset, joiden mukaan integroidun katsauksen tehtävinä ovat tieteen senhetkisen tilan kuvaaminen, teorian kehittäminen ja saadun tiedon soveltaminen [10]. Lisäksi katsauksessa pyrittiin soveltamaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen metodia tarkoituksena arvioida sen käyttökelpoisuutta uudella tutkimusalalla.

Katsausten tärkeä osa on hakutermin ts. asiasanojen valinta. Tiedonhallinta –käsitteen määrittämistä vaikeuttaa sen kääntäminen kielestä toiseen. Englanninkielisenä tiedonhallintaan liittyvää aineistoa löytyy muun muassa hakusanoilla *information technology*, *information systems*, *informatics*, *data management* ja *knowledge management*. Myös *social* -hakusana on osoittautunut haasteelliseksi, sillä *social* -termi liitetään englanninkielessä sosiaaliseen kontekstiin tai näkemykseen ilman, että sillä välttämättä on yhteyttä ammatilliseen sosiaalityöhön.

Yleisen tason hakutermin käyttö on perusteltua silloin, kun tarkoituksena on koota tietoa koko tiedonhallinnan tutkimuskentästä. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu, että aineistonkeruussa lähestytään tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman avoimesti [12]. Täsmentämällä asiasanoja esimerkiksi tiedonhallinnan paradigman tutkimusteemojen mukaisesti aineisto saattaisi muodostua laajemmaksi, koska tutkimuksissa käytetyt avainsanat määrittävät sen, millä hakusanoilla tai hakusanayhdistelmillä artikkeli on löydettävissä. Tutkimusartikkelin kirjoittaja ei välttämättä edusta samaa lähestymistapaa tiedonhallintaan ja voi luokitella tutkimuksensa eri periaatteilla. Täten myös tässä kuvatusta kirjallisuuskatsauksesta puuttuu väistämättä useita tutkimuksia, jotka voisivat kuulua tähän tutkimusalueeseen.

Tutkimusartikkelien laadun arviointi

Kirjallisuuskatsaukseen otettaville tutkimuksille määritellään sisäänottokriteerit, jotka perustuvat tutkimuskysymyksiin. Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta lisää sisäänottokriteerien toimivuuden esitelmä ennen varsinaista haku[13]. Katsauksessa tarkastellun aineiston hyväksymiskriteerit muodostuivat seuraaviksi.

- Artikkelin on julkaistu tai hyväksytty julkaisuun vuosien 1990 ja 2008 välillä.

- Artikkelin julkaisija on tieteellinen aikakauslehti tai internet-foorumi, jonka ylläpitäjä on tieteellinen yhteisö tai seura.
- Artikkelin tulee pohjautua tutkittuun tietoon ja todelliseen tutkimukseen.
- Tutkimus liittyy suoraan tai pääosin sosiaalityön toimintakontekstiin. Tällaisia toimintakonteksteja ovat yleisesti sosiaalihuoltoon liittyvät, human service -kontekstit ja hyvinvointipalvelujen toiminta-ala.
- Artikkelin on saatavilla maksutta kokonaisuudessaan Lahden tiedekirjaston tai Kuopion yliopiston tietokantojen tai yhteyksien kautta.
- Tutkimuksessa käytetty kieli on englanti.

Poissulkukriteereiksi valittiin seuraavat.

- Artikkelin oli kirjoitettu tai hyväksytty julkaisuun ennen vuotta 1990.
- Artikkelista puuttuu tutkimusmenetelmän kuvaus.
- Artikkelin kuvaaman tutkimuksen toimintakonteksti on ensisijaisesti muu kuin sosiaalityö, vaikka siinä on käsitelty myös sosiaalityötä.

Analyysiin valikoitui edellä kuvatuilla kriteereillä 14 artikkelia, joita arvioitiin tarkemmin. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen laadun arvioinnin tavoitteena on muun muassa lisätä kirjallisuuskatsauksen yleistä luotettavuutta ja ohjata tulosten tulkintaa. Laadun arviointia voidaan pitää yhtenä tutkimuksen luotetta-vuus-kriteerinä. [14]

Tutkimusartikkelien laadun arvioinnissa hyödynnettiin Kerstin M. Åkessonin, Britt-Inger Savemanin ja Gunilla Nilssonin systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan käyttämää laadun arvioinnin mallia [15]. Laadunarviointilomakkeita on kaksi, toinen kvalitatiivisen, toinen kvantitatiivisen tutkimuksen arviointia varten. Kaikkiaan malli sisältää 14 arvioitavaa osatekijää, joista tärkeimpinä mainittakoon tutkimuksen teoreettisen viitekehäyksen ja tutkimusmenetelmän kuvaus, soveltuvuuden arviointi tutkittavaan ilmiöön sekä tutkimustulosten arviointi ja yhdistäminen aikaisempaan tutkimukseen. Arviointilomakkeen käyttö perustuu tutkijan omaan arvioon siitä, kuinka eri tutkimuksen vaiheet ja osa-alueet on tutkimusartikkelissa kuvattu. Alkuperäisessä laadunarviointilomakkeessa jokaisesta osa-alueen kuvaamisesta saa pisteen, mutta alkuperäistä arviointimallia laajennettiin sisällöllisesti 22 osatekijään ja samalla pisteytysmenetelmää muutettiin. Tutkimuksessa käytetyssä mallissa kokonaan kuvatussa osa-alueesta saa pisteen ja osittain kuvatussa 0,5 pistettä. Kuvauksetta jättäminen ei kerryttänyt pisteitä.

Tutkimukset jaettiin pisteytysten perusteella kolmeen luokkaan, joiden luokkarajat olivat: alle 12 pistettä, heikkolaatuinen; yli 12 – alle 17 pistettä, keskitasoinen; ja vähintään 17 pistettä, korkealaatuinen tutkimus. Tutkimukset on pyritty pisteyttämään mahdollisimman tasavertaisesti, mutta toinen tutkija saattaisi saada vastaavalla menetelmällä toisen tuloksen, sillä pisteytys perustuu tutkijan oman arvioon kirjoittajan esitystavan kattavuudesta kustakin arvioitavasta osa-alueesta. Tällä pisteytysmenetelmällä yksi tutkimusartikkeleista oli korkealaatuinen, kahdeksan kuului keskitasoisiin tutkimuksiin ja viisi tutkimuksista oli heikkotasoisia.

Aineiston sisällön arviointi

Koska pisteytysmenetelmässä korostuivat metodologiset ja tutkimukselliset tekijät sisällön tarkastelun saadessa pienemmän painoarvon, arvioinnin luonteeseen olisi sopinut paremmin erityisesti sisällönarviointia varten kehitetty laadunarviointimenetelmä. Jos tutkimuskohteena on paitsi tieteenalan tutkimus, myös käsitteet ja niiden välisten suhteiden tarkastelu, on perusteltua toteuttaa aineiston sisällön arviointi omana kokonaisuutenaan

sisällönanalyysin avulla.

Aineiston sisällön arvioinnin lähtökohtana on ollut tiedonhallinnan paradigma, jolloin kyseessä on teorialähtöinen sisällönanalyysi. Siinä aineiston analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehukseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä. Analyysia ohjaa jokin teema tai käsitekartta. Teorialähtöinen sisällönanalyysi etenee periaatteessa aineiston ehdoilla kuten aineistolähtöisessä analyysissä mutta eroaa siinä, miten abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Kun aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, teorialähtöisessä ne tuodaan esiin valmiina, ilmiöstä jo tiedettyinä asioina.[16]

Sisällönanalyysin avulla tutkimukset luokiteltiin käytettyjen viitekehysten, tutkimusmetodien, lähestymistavan ja tutkimuskohteen suhteen. Tämän lisäksi tutkimusten sisältöä tuotettiin teoriaohjaavasti tiedonhallinnan paradigman tutkimusteemojen mukaan.

Kohti systemaattista arviointia

Näyttöön perustuvan toiminnan lisääntyessä sosiaalihuollossa systemaattisia kirjallisuuskatsauksia on ryhdytty käyttämään enenevässä määrin tiedon haun ja tuottamisen välineenä. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä sillä tavoitellaan tulosten kriittistä tarkastelua, analyysia, tulkintaa sekä vertailua tai yhdistämistä. Muista kirjallisuuskatsauksen lajeista se eroaa tarkasti määritellyn tarkoituksensa ja tutkimusten tarkan valinta-, analysointi- ja syntetisointiprosessin osalta. Lisäksi analyysiyksikkönä ovat useimmiten alkuperäiset tutkimukset. [12][17][18]

Tässä tutkimuksessa aineistoanalyysia syvennettiin artikkelien teoreettisen viitekehysten ja metodisen lähestymistavan osalta. Artikkeleissa käytettiin monen tyyppisiä taustateorioita ja tutkimusten lähtökohdat poikkesivat toisistaan. Tästä huolimatta tutkimustaustoissa oli havaittavissa yhteneviä piirteitä ja ne luokiteltiin kolmeen pääluokkaan, jotka ovat: 1) aiemmasta kirjallisuudesta johdetut tutkimukset 2) olemassa olevaan malliin pohjautuvat tutkimukset ja 3) näyttöön perustuvaan toimintaan perustuvat tutkimukset. Aiemmasta kirjallisuudesta ja/tai olemassa olevasta normistosta johdetuissa tutkimuksissa lähtökohtana käytettiin muun muassa opintojaksokuvausta, projektin tavoitteita, sosiaalityön maisteriopintojen vaatimuksia ja kirjallisuuskatsauksesta johdettua tietämykseen perustuvaa normistoa. Aiempaa kirjallisuutta oli hyödynnetty muun muassa siten, että siitä oli tehty yhteenveto, jota käytettiin vertailupohjana oman tutkimuksen tuloksiin. Yhdessä artikkelissa, jossa tutkimuksen kohteena oli poliittinen ohjelma, käytettiin osin myös poliittista arvoasetelmaa.

Ne tutkimukset, joiden teoreettisena lähestymistapana käytettiin jo olemassa olevaa mallia (n=5), perustuivat selkeimmin aiempaan tutkimukseen. Aiemmin kehitetyt mallit liittyivät ammatilliseen oppimiseen, suunnitelmalliseen käyttäytymiseen yhdistettynä informaatio- ja kommunikaatioteknologian hyväksymiseen, ryhmäoppimisen sekä arviointitutkimusten malleihin.

Tutkimusmetodologian tarkastelu osoitti, että tutkimusta tehdään useilla menetelmillä. Artikkeleissa erottui neljä pääasiallista menetelmää sekä muutama yksittäinen tutkimusmenetelmä. Haastattelua tai ryhmähaastattelua käytettiin kuudessa, kyselyä ja tapaustutkimuksen menetelmää ja muita yksittäisiä menetelmiä, kuten kirjallisuuskatsausta, koeasetelmaa ja itseraportointia, käytettiin neljässä tutkimuksessa. Tutkimuksista kaksi oli luonteeltaan kvantitatiivisia ja niissä käytettiin tilastollisia menetelmiä. Tutkimuksen metodologia on kuvattu tutkimusartikkeleissa hyvin. Sen sijaan pohdintaa tai perusteluja tutkimusmetodin valinnasta tai metodin käytöstä on tutkimusartikkeleissa vähän.

Yhteenveto

Suuri osa sosiaalityön tutkimuksesta on ollut laadullista, ja toimintaa on perinteisesti analysoitu kehittämisarvioinnein ja erilaisilla vaikuttavuuden seurannan menetelmillä [19]. Näyttöön perustuva toimintamalli on kuitenkin saamassa yhä vankempaa kannatusta. Se edellyttää aiempaa formaaleja tiedonmuodostuksen ja -tuottamisen malleja.

Perinteinen systemaattinen kirjallisuuskatsaus edellyttää kuitenkin koe- ja kontrolliryhmien vertailua tilastollisin menetelmin, mihin sosiaalityöhön tai sen tiedonhallintaan kohdistuvassa tutkimuksessa on harvoin mahdollisuutta. Tutkimuksen piirissä onkin kehitetty systemaattisten kirjallisuuskatsauksien malleja [20], joita voidaan soveltaa myös tiedonhallinnan tutkimukseen. Tässä katsauksessa käytetty integroivan kirjallisuuskatsauksen metodi soveltuu mielestämme hyvin sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimustiedon tarkasteluun. Laadullisen sisällön-analyysin yhdistäminen systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen tuottaa monitasoisen analyysikehikon, jossa on mahdollista tuottaa synteesi kansainvälisestä kirjallisuudesta ja suomalaisesta sosiaalityön tiedonhallinnan kontekstista. Metodina on lisäksi mahdollista kehittää systemaattisen katsauksen suuntaan käyttäen hyväksi sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön piirissä kehitettyjä systemaattisten katsausten malleja.

Sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimuksen kehittämiseksi tarvitaan edelleen monipuolista tutkimusta tiedonhallinnan tilasta ja kehityssuunnista. Metodina systemaattinen kirjallisuuskatsaus on käyttökelpoinen väline tiedon keräämiseen mutta eräänlaisena ongelmana menetelmän käytössä voidaan nähdä todelliseen tutkimukseen perustuvan tiedon vähäisyys tai löydettävyyden puute. Tieteenalana tiedonhallinta on tulevaisuuden ala ja tutkimuksen kehittämiseksi tarvitaan kansallisen ja kansainvälisen tason viitekehysten ja perusteorioiden kehittämistä tiedon kumuloimiseksi tieteenalan sisällä.

Lähteet

- [1] S. Kuusisto-Niemi 2004. Sosiaalialan tietohallinnon koulutus ja sen kehittäminen. Teoksessa K. Saranto & K. Häyrynen (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon tietotekniikan ja tiedonhallinnan tutkimuspäivät. 54-59.
- [2] B. Fitzgerald & C. Murphy. 1994. Introducing executive systems into organizations: separating fact from fallacy. *Journal of Information Technology* (9), 228-296.
- [3] T. Carrilio 2005. Management information systems: Why are they underutilized in the social services? *Administration in Social Work* 8 (2), 135-148.
- [4] T. Carrilio 2008. Accountability, evidence, and the use of information systems in social service programs. *Journal of Social Work* 8 (2), 135-148.
- [5] K. Saranto, A. Ensio, V. Jylhä, K. Häyrynen & S. Kuusisto-Niemi 2008. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinnon paradigma. *Premissi* 2008 (1), 43-45.
- [6] S. Kuusisto-Niemi & K. Saranto 2008. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinto oppiaineena ja tieteenalana: kehityskulkuja ja näköaloja. Teoksessa H. Hyppönen (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon tietotekniikan ja tiedonhallinnan tutkimuspäivät, *Stakes, Työpapereita 2008:19. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus*, Helsinki, 60-65.
- [7] D. Parker-Oliver & G. Demiris 2006. Social Work Informatics: A New Specialty. *Social Work* 51(2), 127-134.
- [8] M. Flinkman & S. Salanterä 2007. Integroitu katsaus – eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa. Teoksessa K. Johansson, A. Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja

sen tekeminen. Turun yliopisto, Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, Tutkimuksia ja raportteja A 51. Turun yliopisto, Turku, 84–98.

[9] Campbell Collaboration 2001. Guidelines for the Preparation of Review Protocols. [Verkkajulkaisu]. http://www.campbellcollaboration.org/artman2/uploads/1/C2_Protocols_guidelines.pdf. Haettu 24.2.2009.

[10] R. Whittermore & K. Knalf 2005. Methodological issues in nursing research: The integrative review: updated methodology. *Journal of Advanced Nursing* 52 (2), 546-553.

[11] S. Russell 2005. An overview of the integrative review. *Progress in Transplantation*, March 2005. [Verkkajulkaisu] http://findarticles.com/p/articles/mi_qa4117/is_200503/ai_n13476203. Haettu 15.2.2009.

[12] J. Kylmä & T. Juvakka 2007. Laadullinen terveystutkimus. Edita Prima Oy, Helsinki.

[13] M. Stolt & P. Routsalo 2007. Tutkimusartikkelien valinta ja käsittely. Teoksessa K. Johansson, A. Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Turun yliopisto, Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, Tutkimuksia ja raportteja A 51. Turun yliopisto, Turku, 58-70.

[14] E. Kontio & K. Johansson 2007. Systemaattinen tarkastelu alkuperäistutkimusten laatuun. Teoksessa K. Johansson, A. Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Turun yliopisto, Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, Tutkimuksia ja raportteja A 51. Turun yliopisto, Turku, 101-108.

[15] K. M. Åkesson, B-I Saveman & G. Nilsson 2007. Health care consumers' experiences of information communication technology – A summary of literature. *International Journal of Medical Informatics* 76, 633-645.

[16] J. Tuomi & A. Sarajärvi 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

[17] H. Varonen 1999. Systemaattisten katsausten metodologisia kysymyksiä. Teoksessa H. Varonen, V. Semberg & M. Teikari (toim.) *Tieteestä käytäntöön. Systemaattiset kirjallisuuskatsaukset terveydenhuollossa*. FinOHTAn raportti 11, Helsinki.

[18] J. Lammintakanen 2005. Health Care Prioritisation. Evolution of Concept, Research and Policy Process. Doctoral dissertation. University of Kuopio, Kuopio.

[19] T. Chen 2005. Practical program evaluation. Assessing and improving planning, implementation and effectiveness. Sage, Thousand Oaks.

[20] P. Korteniemi & P. Borg 2008. Kohti näyttöön perustuvaa ammatillista käytäntöä? Stakesin työpapereita 23/2008. Stakes, Helsinki.